

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій,
обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ВАЗІНСЬКА Вікторія Сергіївна

УДК 368.1.504 (477)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавра

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Вікторія ВАЗІНСЬКА

Керівник роботи:

ВІЛЕНЧУК Олександр Миколайович

д. е. н., професор

Житомир – 2024

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:
ВАЗІНСЬКОЇ Вікторії Сергіївни
Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № __ від «__» червня 2024 р.

Завідувач кафедри _____

к.е.н., професор _____ Дмитро ДЕМА

«__» червня 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувачка вищої освіти ВАЗІНСЬКА Вікторія Сергіївна захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____
за університетською шкалою _____

Секретар ЕК

_____

Тетяна ТОВСТУХА

«__» червня 2024 р.

АНОТАЦІЯ

ВАЗІНСЬКА В. С. Сучасні підходи до організації та розвитку системи екологічного страхування в Україні - Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Поліський національний університет, 2024.

У кваліфікаційній роботі відображено теоретико-методичні підходи до функціонування системи страхування екологічних ризиків. Представлено організаційно-економічні механізми взаємодії між учасниками ринку екологічного страхування. Здійснено аналіз ключових тенденцій надання страхових послуг екологічного спрямування за 2021-2023 рр. Використовуючи метод SWOT-аналізу проведено дослідження сильних та слабких сторін, а також виявлено можливості та загрози функціонування ринку екологічного страхування. Сформульовано авторські пропозиції щодо подальшого удосконалення системи страхування екологічних ризиків в Україні.

Ключові слова: екологічне страхування, ризики, страхові компанії, страхувальники, треті особи (вигодонабувачі), навколишнє природне середовище, раціональне природокористування.

SUMMARY

VAZINSKA V. S. Modern approaches to system organization and development environmental insurance for Ukraine - Manuscript.

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Polissia National University, 2024.

The qualification paper reflects the theoretical and methodological approaches to the functioning of the environmental risk insurance system. The organizational and economic mechanisms of interaction between the participants of the environmental insurance market are presented. An analysis of key trends in the provision of environmental insurance services for 2021-2023 was carried out. Using the SWOT analysis method, a study of strengths and weaknesses was conducted, as well as opportunities and threats to the functioning of the environmental insurance market were identified. The author's proposals regarding the further improvement of the system of environmental risk insurance in Ukraine are formulated.

Keywords: environmental insurance, risks, insurance companies, policyholders, third parties (beneficiaries), natural environment, rational nature management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Теоретико методичні засади організації страхування екологічних ризиків	7
Висновки до розділу 1	11
РОЗДІЛ 2. Аналіз сучасного ринку страхування екологічних ризиків	12
Висновки до розділу 2	16
РОЗДІЛ 3. Перспективи та шляхи удосконалення страхування ризиків екологічного спрямування	17
Висновки до розділу 3	23
ВИСНОВКИ.....	24
Список використаної літератури	26

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Об'єктивною необхідністю сьогодення є своєчасна та ефективна протидія екологічним ризикам, застосовуючи доступні фінансово-економічні інструменти захисту майнових й особистих інтересів фізичних та юридичних осіб. Йдеться насамперед про використання потенційних можливостей екологічного страхування з метою формування системи раціонального природокористування в Україні. Актуальність даного питання набуватиме особливої ваги у повоєнному відновленні країни. Саме через механізм еквівалентного розподілу ризиків та відповідальності формуються страхові відносини у суспільстві, які є ваговою складовою у забезпеченні сталого розвитку соціуму.

Теоретико-методичні засади страхування в цілому та екологічного страхування віддзеркалено в працях багатьох закордонних та вітчизняних вчених, таких як: Г. Білявського, О. Віленчука, Т. Галушкиної, А. Гусева, Б. Данилишина, В. Джигирея, М. Долішнього, А. Качинського, О. Кашенко, О. Козьменка, Г. Моткіна, О. Савченко, В. Шевчука та ін. Проте постають не розв'язані проблеми щодо доцільності обґрунтування посилення комунікаційно-інформаційних зав'язків між суб'єктами страхуванням удосконалення процесу актуарної збалансованості, узгодження фінансово-економічних інтересів між усіма стейкхолдерами страхового процесу. Окреслені питання зумовлюють актуальність здійснення подальших наукових досліджень у даному напрямі.

Мета та завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні сучасних підходів до організації та розвитку системи екологічного страхування в Україні. Сформульована мета вимагає вирішення наступних завдань:

- обґрунтування теоретичної значущості та потреби у розвитку системи страхування екологічних ризиків, висвітлення ролі та значення страхування як ефективного інструменту нейтралізації та управління екологічними ризиками;
- виявлення тенденцій змін у показниках розвитку майнового, особистого та страхування відповідальності у контексті екологізації страхового бізнесу;

- представлення аргументації щодо необхідності та доцільності використання можливостей страхування екологічних ризиків з метою раціонального природокористування;

- формулювання авторських пропозицій, спрямованих на розширення страхового покриття екологічних ризиків.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес організації та розвитку системи екологічного страхування в Україні. Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та практичних аспектів, пов'язаних з удосконаленням системи екологічного страхування в Україні.

Методи дослідження. Для розв'язання наукових завдань застосовувались такі методи: *абстрактно-логічний* – для обґрунтування сутнісних понять системи організації системи екологічного страхування; *статистико-економічний* – для аналізу динаміки базових параметрів розвитку ринку екологічного страхування в Україні; *графічний та табличний прийоми* – для представлення отриманих результатів дослідження.

Практичне значення отриманих результатів. Авторські пропозиції сформувані в кваліфікаційній роботі можуть використовуватись страховими компаніями України при диверсифікації послуг екологічного спрямування.

Перелік публікацій автора за темою дослідження.

1. Вазінська В. Роль екологічного страхування в системі реалізації цілей сталого розвитку. *Студентські наукові читання: 2023: матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт*;

2. Вазінська В. Сучасні тенденції розвитку екологічного страхування у міжнародному та національному вимірах. *Фінансове забезпечення економіки: матеріали VIII науково-практичної студентської конференції*.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основний текст роботи викладено на 22 сторінках комп'ютерного тексту. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 5 таблиць та 3 рисунків. Структурно робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (40 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ

Цивілізаційний поступ людства, пов'язаний з генеруванням найрізноманітніших ризиків (воєнних, екологічних, економічних, соціальних, технологічних фінансових та ін.), які спричиняють потенційну загрозу майновим та особистим інтересам фізичним і юридичним особам. Постає завдання у пошуку та науковому обґрунтуванні оптимальних управлінських рішень, спрямованих на нейтралізацію ймовірних ризиків. Досвід багатьох країн світу (США, Канади, країн Європейського Союзу, Китаю, Японії та ін.) засвідчує, що дієвим фінансово-економічним інструментарієм протидії ризикам виступає страхування.

Згідно з Законом України «Про страхування» від 2021 р. зазначається, що страхування розглядається, як «Страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [30].

За останні десятиліття екологічна ситуація в Україні мала тенденцію до погіршення. Це пов'язано насамперед з використанням нераціональної системи природокористування багатьох суб'єктів підприємницької діяльності, забрудненням атмосферного повітря, земельних, водних, лісових та інших ресурсів. Відтак постає нагальна потреба у системному посиленні фінансово-економічної відповідальності реципієнтів довкілля за забруднення довкілля.

У науковій та навчальній літературі категорія екологічного страхування розглядається широко і основна ідея полягає в наступному:

1. Екологічне страхування розглядається як «різновид цивільного

страхування відповідальності власника або користувача об'єкта підвищеної екологічної небезпеки у зв'язку з його можливістю випадкового забруднення навколишнього середовища та заподіяння шкоди життєво важливим інтересам третіх осіб передбачає відшкодування частини шкоди, завданої потерпілому» [24].

2. Екологічне страхування – це «страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, які є джерелом підвищеної екологічної небезпеки, за шкоду, яка може бути заподіяна фізичним та юридичним особам, внаслідок аварійного забруднення довкілля» [23].

Першопричиною формування страхових відносин, у тому числі, в екологічній сфері є наявність ймовірних ризиків, настання яких може спричинити збитки особистим та майновим інтересам фізичним та юридичним особам. У науковій літературі сутність екологічного ризику загалом інтерпретується як потенційна можливість того, що природні явища або дії людини можуть негативно вплинути на навколишнє середовище [32]. Крім цього екологічний ризик розглядають як потенціал природних особливостей, ресурсів або факторів негативно впливати на навколишнє середовище через навмисні або випадкові, поступові або катастрофічні антропогенні зміни [24]. Цей ризик може виникнути внаслідок різноманітних діяльностей, таких як використання хімічних речовин, поширення хвороб, природні катаклізми та зміна клімату. У таблиці 1.1 представлені основні види екологічних ризиків та їх характерні ознаки впливу на довкілля

Процес взаємовідносин між суб'єктами екологічного страхування базується на чинному законодавстві. Правові засади екологічного страхування в Україні регламентуються на основі Законів України, зокрема: «Про страхування»; «Про охорону навколишнього природного середовища»; «Про екологічний аудит»; «Про перевезення небезпечних вантажів»; «Про об'єкти підвищеної небезпеки»; «Про нафту та газ». Зазначені нормативно-правові акти сприяють посиленню екологічної відповідальності реципієнтів за забруднення довкілля. Проте вважаємо за доцільне прийняття цілісного Закону України «Про

екологічне страхування», який дозволить унормувати процес страхування цивільно-правової відповідальності суб'єкт підприємницької діяльності за забруднення елементів навколишнього природного середовища.

Таблиця 1.1

Види екологічних ризиків у сучасному соціумі

Види екологічних ризиків	Характерні ознаки впливу екологічних ризиків на довкілля
Природно-екологічний	Зміна клімату; природні катаклізми; біологічні кризи (поширення хвороб); руйнування природних середовищ (лісорубство) та виснаження природних ресурсів.
Техніко-екологічний	Викиди та забруднення природного середовища; виробничі аварії; використання небезпечних, токсичних речовин; використання технологій з великими енергетичними витратами; вплив на біорізноманіття (зменшення популяцій).
Ризик стійких техногенних впливів	Накопичення токсичних речовин, забруднення ґрунту, води та повітря, що мають негативний вплив на рослинність, тваринництво та здоров'я людей.
Соціально-екологічний	Втрата доступу до природних ресурсів, через надмірне їх використання; міграція людей, через екологічні кризи; серйозний вплив на здоров'я та безпеку місцевого населення, через забруднене довкілля.
Еколого-політичний	Недостатня політична воля для захисту навколишнього середовища; корупція може сприяти незаконній експлуатації природних ресурсів; недостатнє міжнародне співробітництво.

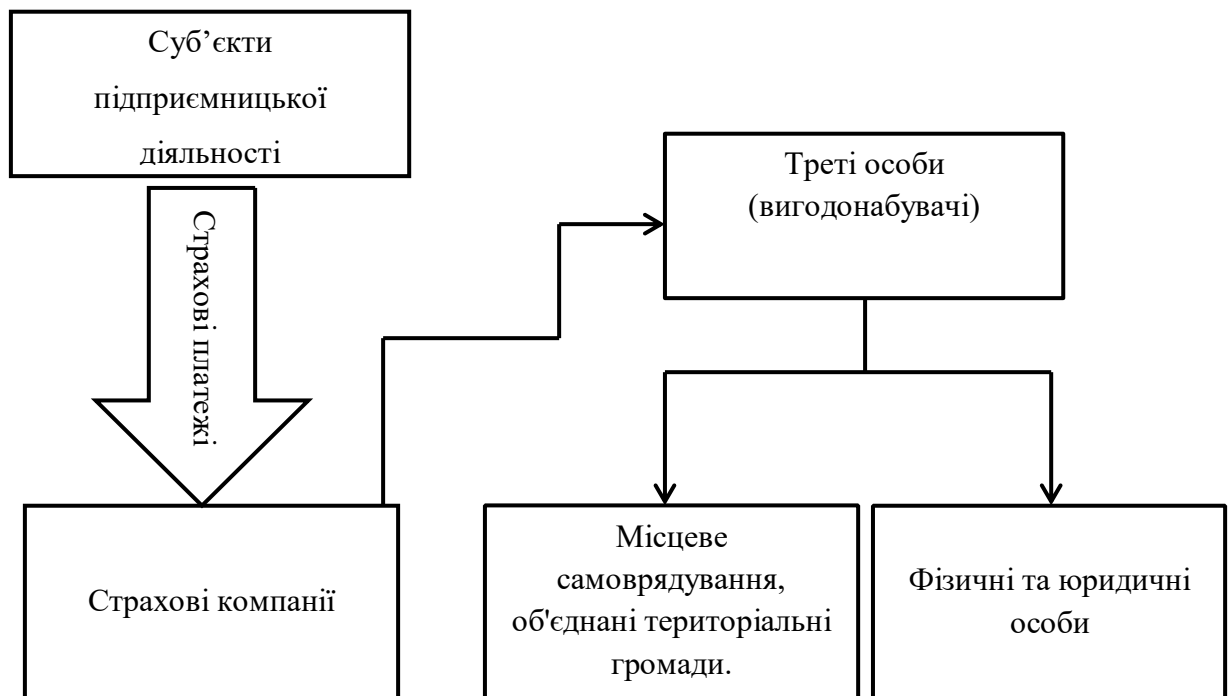
Джерело: власні дослідження

У багатьох високорозвинених країнах світу екологічне страхування здійснюється в обов'язковій формі. Наприклад у США, обов'язкове екологічне страхування розглядається, як вимога фінансової стабільності та платоспроможності підприємства, що гарантує наявність і достатність відповідних коштів, які забезпечать відшкодування збитків, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища.

Законодавчими актами у країнах ЄС (Австрія, Бельгія, Швеція, Франція та ін.) передбачено створення системи обов'язкового страхування екологічних ризиків та запровадження механізмів загальної відповідальності за аварію, яка була заподіяна внаслідок аварійного забруднення елементів природного середовища.

Японське законодавство передбачає, що екологічне страхування здійснюється спільно приватними страховими компаніями, національними організаціями та кооперативами [37]. Ця система сприяє забезпеченню фінансової захищеності суб'єктів господарювання у разі виникнення екологічних аварій. Такий підхід дозволяє розподілити ризики між різними суб'єктами та забезпечити ефективне вирішення екологічних проблем за участю як державних, так і приватних структур.

Функціонування дієвої системи екологічного страхування потребує усвідомлення та реалізації механізму взаємодії між учасниками страхового процесу (рис. 1.1). Варто наголосити на ключових суб'єктах ринку екологічного страхування.

Рис. 1.1. Організаційно-економічний механізм екологічного страхування

Джерело: власні дослідження

1. Страхові компанії які позиціонують послуги на ринку у сегменті покриття страхуванням екологічних ризиків.

2. Суб'єкти підприємницької діяльності, які спричиняють потенційну екологічну загрозу фізичним та юридичним особам, а також елементам довкілля (атмосферне повітря, земельні, водні, лісові рекреаційні та ін. ресурсам) та готові нести фінансово-економічну відповідальність перед третіми особами з використанням механізму страхування.

3. Треті особи (вигодонабувачі) фізичні та юридичні особи які мають право на одержання страхового відшкодування у разі настання страхової події.

Використання механізму страхування екологічних ризиків дозволяє здійснювати розподіл ризиків та відповідальності між стейкхолдерами страхового процесу. У даному контексті важливим є дотримання балансу фінансово-економічних інтересів всіх суб'єктів страхування. Для страхових компаній пріоритетними завданнями є адекватне оцінювання ймовірності настання екологічних ризиків, урівноваження цінової політики на страхові послуги, формування прийнятних фінансових результатів від операційної та фінансової діяльності. Страхувальники отримують захист від фінансових втрат у разі екологічних аварій чи інших негативних подій. Треті особи, такі як місцеві громади, можуть бути впевнені в тому, що зможуть отримати компенсацію в разі настання страхових подій. Держава, в свою чергу, забезпечує дотримання законодавства та регулює ринок страхування, сприяючи ефективному функціонуванню системи страхування екологічних ризиків. Але, насамперед, страховика, страхувальника та третю особу об'єднує страховий інтерес. Цей інтерес сприяє підтримці стабільності та безпеки в екологічній сфері, забезпечуючи взаємовигідні умови для всіх сторін у страховому процесі.

Висновки до розділу 1

Отже, за умов підвищення ризикогенності нашого буття постає необхідність у використанні сучасних фінансово-економічних інструментів нейтралізації потенційних ризиків. Серед таких інструментів вагоме місце посідає система екологічного страхування. Досвід багатьох країн світу (США, Канади, країн ЄС, Японія та ін.) засвідчує, що завдяки налагодженій системі страхування здійснюється замкнутий розподіл ризиків відповідальності між усіма зацікавленими особами. Варто наголосити, що функціонування системи страхування екологічних ризиків дозволяє формувати необхідний страховий фонд та його використовувати у разі настання страхових подій, тим самим забезпечуючи можливість відшкодування спричинених збитків третім особам (вигодонабувачам).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ

Глобальні проблеми людства, пов'язані з високою ймовірністю настання різноманітних ризиків, які спричиняють значні економічні збитки реципієнтам довкілля. Представленні дані у таблиці 2.1 засвідчують, що найбільшу загрозу для людства становлять природні та техногенні катастрофи. Варто відзначити, що у глобальному вимірі значна частка потенційних збитків має страхове покриття. Даний факт свідчить, що переважна частина людства погоджується з необхідністю забезпечення страхового захисту завдяки використанню механізму розподілу ризиків і відповідальності між зацікавленими особами. Досліджуючи структуру збитків, варто зазначити про вагому частку застрахованих збитків в загальному обсязі загальних збитків: у 2021 р. частка застрахованих збитків становила 43% від загальних економічних збитків, у 2022 р. – 48%, а у 2023 р. – 40% відповідно [31]. Представлені дані засвідчують, що у світовому масштабі страхуванням покриваються значні обсяги потенційних ризиків. За оцінками Swiss Re Institute, витрати можуть подвоїтися протягом наступного десятиліття через підвищення температури та збільшення частоти й інтенсивності екстремальних погодних явищ [17].

Таблиця 2.1

Загальні економічні та страхові збитки від катастроф, млрд дол.

Структура збитків	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Середнє за 10 років
<i>Економічні збитки:</i>	303	295	291	235
Природні катастрофи	292	286	280	223
Техногенні катастрофи	11	9	11	12
<i>Застраховані збитки:</i>	130	141	117	99
Природні катастрофи	121	133	108	89
Техногенні катастрофи	9	8	9	10

Джерело: сформовано на основі джерела [31]

Усвідомлення потенційних загроз природного та техногенного характеру дає підстави для аналізу основних тенденцій розвитку видів страхування

екологічного спрямування в Україні. У даному сегменті страхового ринку найбільшим попитом користуються у потенційних страхувальників такі види страхування, як страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів та багажу та страхування від вогню та стихійних явищ (табл. 2.2). Варто зазначити, що за 2021-2023 рр. показники страхових платежів зі страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів та багажу зросли на 18%, а виплати зменшились на 59%. Виявлена тенденція свідчить про підвищений інтерес до страхування екологічного спрямування у зв'язку зі зростанням усвідомлення потенційних ризиків природного та техногенного характеру. Збільшення страхових платежів може вказувати на зростання обсягу страхування, спрямованого на захист від екологічних загроз, тоді як зменшення виплат може свідчити про покращення управління ризиками та зменшення випадків страхових подій.

Таблиця 2.2

**Динаміка змін показників за видами
страхування екологічного спрямування**

Роки	Сума страхових платежів, тис. грн	Сума страхових виплат, тис. грн	Рівень виплат, %	Рівень перестраховування, %
<i>Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів та багажу</i>				
2021 р.	708 604,9	136 596,3	19,28	28,46
2022 р.	631 048,1	115 126,6	18,24	19,67
2023 р.	832 865,4	56 429,7	6,78	26,67
2023 р. до 2021 р.	124 000,0	-80 166,6	-12,5	-1,79
<i>Страхування від вогню та стихійних явищ</i>				
2021 р.	1 039 995,0	2 021 986,0	194,42	41,73
2022 р.	661 352,5	249 213,0	37,68	22,55
2023 р.	796 846,4	176 036,3	22,09	24,49
2023 р. до 2021 р.	-243 148,6	-1 845 949,7	-172,33	-17,24

Джерело: сформовано на основі джерел [15-17]

Аналіз показників страхування від вогню та стихійних явищ, вказує, що за досліджуваний період премії та виплати зменшились, зокрема премії на 23%, а виплати на 91%. Така тенденція свідчить про кон'юктурні коливання на страховому ринку, зміну пріоритетів страхувальників у виборі страхових послуг, зменшенням кількості настання страхових подій тощо.

Зважаючи на те, що страхові компанії надають значний обсяг послуг з страхування майна від вогню та стихійних явищ проаналізуємо основні показники в розрізі страхових компаній (табл. 2.3). За 2021-2023 рр. лідерами у наданні страхових послуг були такі компанії як «Вусо», «Уніка», «Оранта», «УСГ» та «Арсенал Страхування». Варто зазначити, що дані компанії відзначаються не лише значним обсягом послуг зі страхування майна від вогню та стихійних явищ, але й високою репутацією в галузі клієнтського обслуговування. Компанія «Уніка» відзначається найбільшим обсягом страхових виплат у 2023 р., аж 47,8% від загальної суми виплат, у порівнянні з іншими лідерами ринку, що може вказувати на високу соціальну відповідальність компанії перед своїми клієнтами. Всі інші компанії-лідери мають відносно невеликі виплати порівняно з обсягом страхових премій, що може свідчити про ефективне управління ризиками.

Таблиця 2.3

**Страхові компанії із добровільного страхування
майна від вогню та стихійних явищ**

Компанія	Премії, тис. грн				Виплати, тис. грн			
	2021	2022	2023	2023 р. до 2021 р.	2021	2022	2023	2023 р. до 2021 р.
ВУСО	81 632	92 374	164 925	83 293	3 452	18 513	3 274	-178
УНІКА	146 288	79 728	96 334	-49 954	17 542	152 568	83 740	78 792
ОРАНТА	91 633	81 905	86 106	-5 527	7 270	5 365	6 159	-1 111
АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	89 399	53 709	67 544	-21 855	16 282	20 298	36 881	20 599
КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	25 068	35 083	61 948	42 880	1 165	3 237	2 385	1 220
УЛЬТРА АЛЬЯНС	33 472	30 010	48 419	14 947	0	2 067	1 983	1 983
ТАС СГ	38 604	35 702	40 361	1 757	5 152	4 492	4 479	-673
ІНГО	32 146	23 626	35 628	3 482	28 760	7 535	10 511	-18 249
КНЯЖА	20 401	22 328	31 987	11 586	789	714	1 986	1 197
ЕТАЛОН	32 557	30 662	18 195	-14 362	5	20 791	0	-5
БУСІН	10 948	13 294	13 780	2 832	0	0	0	0
ПЕРША	6 531	7 351	9 380	2 849	188	1 162	1 822	1 634
ГАРДІАН	8 663	6 199	7 427	-1 236	61	156	17	-44
САЛАМАНДРА	3 361	1 776	7 319	3958	0	0	0	0
ГРАВЕ УКРАЇНА	3 861	2 653	2 821	-1 040	520	0	0	-520
ЄВРОІНС УКРАЇНА	16 335	7 496	2 800	-13 535	9 088	4	43	-9 045
КРАЇНА	3 625	2 186	2 765	-860	18	106	19	1
ОБЕРІГ	3 331	1 302	1 092	-2 239	28	139	57	29
UNIVERSALNA	3 197	1 867	474	-2 723	311	0	0	-311
Всього	875 080	600 612	778 050	-97 030	2 018 553	243 010	175 088	-1 843 465

Джерело: сформовано на основі джерела [31]

Досліджуючи ринок страхування майна від вогню та стихійних явищ, слід зазначити про наступне, у 2021 р. показник премій становив 875080 тис. грн, а у 2023 р. премії зменшились на 97134 тис. грн або на 11,1%. Також зменшились і виплати, у 2021 р. виплати становили 2 018 553 тис. грн, а у 2023 р. зменшились до 175 088 тис. грн або на 91,3%.

На функціонування ринку екологічного страхування впливає низка факторів, які за своєю природою можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на розвиток страхових відносин. Тому вважаємо доречним застосувати метод SWOT-аналізу, з метою визначення переваг та недоліків, визначення потенційних можливостей та ймовірних загроз для майбутнього розвитку ринку екологічного страхування України (табл 2.4).

Таблиця 2.4

**SWOT-аналіз функціонування українського
ринку екологічного страхування**

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - Посилення фінансово-економічної відповідальності суб'єктів господарювання за забруднення довкілля. - Розвиток новітніх страхових послуг, спеціалізованих на покриття екологічних ризиків. - Зростання інвестицій в екологічні ініціативи, що підвищує інтерес до страхування в цій сфері. - Можливість залучення експертів із сфери екології для розробки ефективних стратегій страхування. 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатнє розуміння екологічних ризиків серед населення та бізнесу. - Відсутність стандартів оцінки екологічних ризиків може ускладнити розробку продуктів страхування. - Високі витрати на дослідження та розробку страхових продуктів для екологічного сектору. - Обмежені можливості для прогнозування екологічних подій та їх наслідків.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Впровадження інноваційних технологій для виявлення та моніторингу екологічних ризиків. - Розширення географії дії екологічних страхових продуктів через партнерство з міжнародними компаніями. - Співпраця з державними органами для розробки сприятливого законодавства щодо екологічного страхування. - Використання аналітичних та дослідницьких даних для постійного вдосконалення послуг та стратегій страхування. 	<ul style="list-style-type: none"> - Високий рівень замінованості територій у зв'язку з військовими діями на території України. - Високий рівень конкуренції на ринку страхування, що може обмежити розвиток нових продуктів. - Ризик зміни кліматичних умов, який може призвести до збільшення витрат на страхування та зменшення прибутковості. - Можливість репутаційних ризиків у разі неадекватне реагування на екологічні події або кризи.

Джерело: власні дослідження

SWOT-аналіз ринку екологічного страхування в Україні показує, що існують значні можливості для розвитку, але також існують виклики, які необхідно використовувати. Попри те, що ринок екологічного страхування в Україні ще не досягнув очікуваного рівня розвитку, він має значний потенціал завдяки підвищенню екологічної свідомості, підтримці держави та можливостям впровадженням інноваційних страхових продуктів та каналів їх збуту.

Результати проведеного SWOT-аналізу дають підстави стверджувати про наявність потенційних можливостей розвитку екологічного страхування в Україні. Однак запровадження повноцінного ринку страхових послуг в Україні потребуватиме розв'язання комплексу взаємопов'язаних проблем. У повоєнній Україні розв'язання екологічних проблем матиме визначальне значення. У цьому контексті необхідне запровадження дієвого механізму розподілу ризиків і відповідальності між усіма зацікавленими особами з використанням можливостей страхування. Комплексне впровадження системи страхування екологічних ризиків потребуватиме вжиття наступних заходів, а саме: посилення довіри до страхування серед потенційних страхувальників, щодо можливостей нейтралізації екологічних ризиків; здійснення освітніх та комунікаційних заходів між стейкхолдерами ринку щодо активізації страхового процесу; удосконалення правового та інституціонального середовища у сфері екологічного страхування; підвищення фінансово-економічної спроможності потенційних страхувальників щодо страхування екологічних ризиків.

Висновки до розділу 2

Відтак, аналіз сучасних тенденцій екологічного страхування в Україні засвідчує про наявний попит на страхові послуги екологічного спрямування. Однак, перед страховими компаніями постає завдання щодо налагодження комунікацій з потенційними страхувальниками, позиціонування інноваційних страхових продуктів, забезпечення актуарної збалансованості між усіма суб'єктів страхового процесу тощо. Поступова реалізація окреслених заходів сприятиме посиленню відповідальності за екологічне забруднення та раціональному природокористуванню.

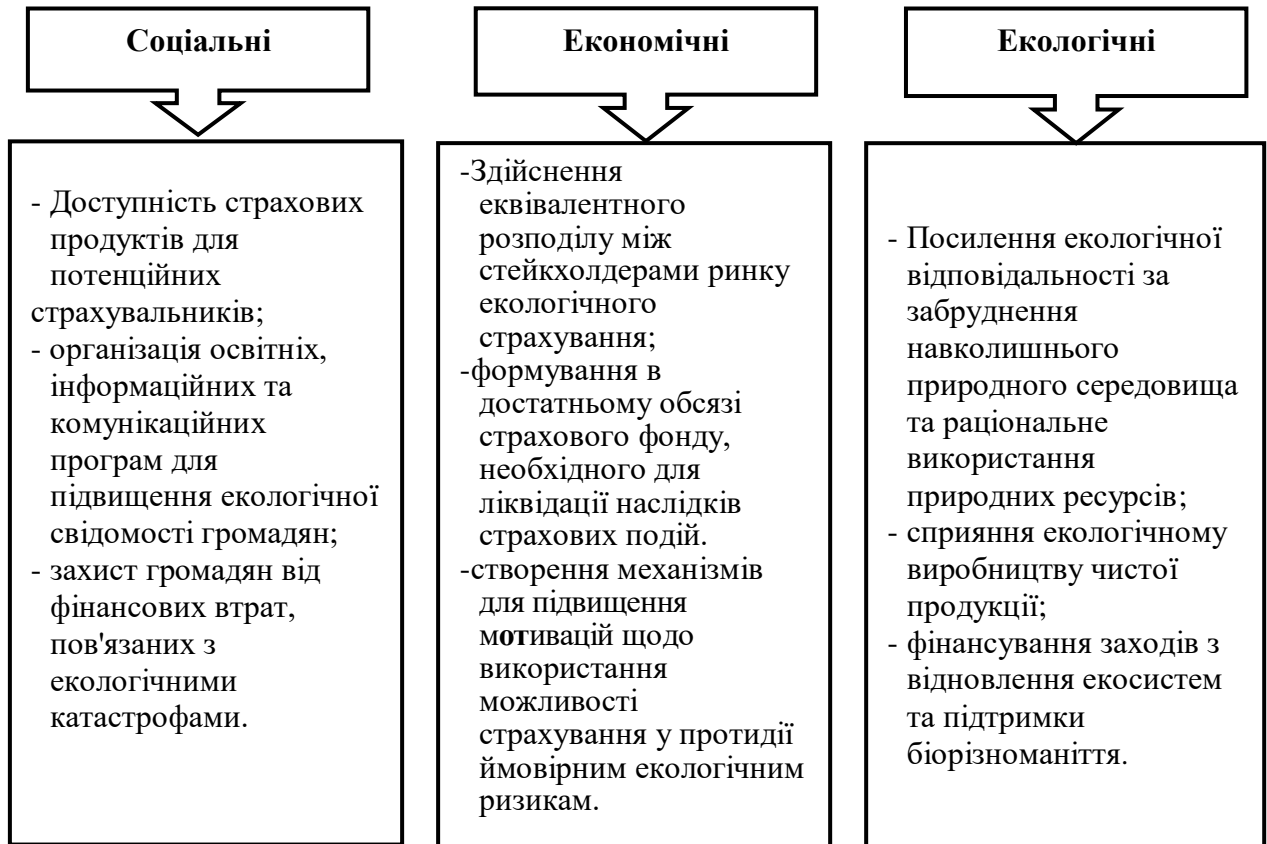
РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Стратегічні орієнтири екологічного страхування, спрямовані на мінімізацію найрізноманітніших ризиків, а саме: військових, економічних, політичних та екологічних тощо. Постає необхідність у формуванні правових, інституціональних та фінансово-економічних аспектів щодо узгодження наявних страхових інтересів між стейкхолдерами страхового процесу. Інтереси страхувальника полягають у забезпеченні трансферу ризиків в страхову компанію з метою мінімізації фінансово-економічної відповідальності у разі настання страхової події. Страховик зацікавлений в організації страхового бізнесу, тобто в акумулюванні страхових платежів, формуванні страхового фонду та посилення страхового захисту третіх осіб. Водночас треті особи (вигодонабувачі) згідно умов договору екологічного страхування, здобувають право на отримання страхового відшкодування у разі настання страхового випадку.

У процесі дослідження встановлено, що використання системи екологічного страхування дозволить розв'язати соціальні, економічні та екологічні проблеми сучасності (рис. 3.1). Соціальними проблемами прийнято вважати зростання захворювань, пов'язаних з екологічними факторами, які знижують якість життя населення, зниження комфорту проживання людей, що спричиняє міграцію та недостатній рівень екологічної інформованості про наслідки екологічних катастроф. Суть економічних проблем полягає у тому, що природні та техногенні катастрофи спричиняють значні економічні збитки, включаючи витрати на відновлення інфраструктури, медичне обслуговування та соціальне забезпечення населення. Екологічні проблеми проявляються у викидах шкідливих речовин у повітря, ґрунт та воду, що призводить до деградації екосистем та зменшенню біорізноманіття, а видобуток великої кількості природних ресурсів призводить до їх виснаження та зниження доступності майбутнім поколінням.

Екологічне страхування є найважливішим питанням сучасності в глобальному масштабі. Екологічні проблеми є глобальними за своєю природою, оскільки вони створюють взаємодію не тільки з екологічними катастрофами, але й зі стихійними лихами.

Рис. 3.1. Соціальні, економічні та екологічні пріоритети розвитку екологічного страхування

Джерело: власні дослідження

Унікальність екологічного страхування полягає у спроможності поширити страховий захист на особисті, майнові інтереси громадян та юридичних осіб, а також третіх осіб (вигодонабувачів) (рис. 3.2). Страхування покриває збитки завдані майну внаслідок техногенних або природних катастроф, забезпечуючи фінансову підтримку для матеріальних цінностей та покриває втрати через зупинку діяльності підприємств, через екологічні інциденти. Екологічне страхування, також включає покриття медичних витрат на лікування захворювань, спричинених екологічними факторами, виплату компенсацій у разі смерті або тимчасової втрати працездатності. У випадку судових позовів з боку

третіх осіб, екологічне страхування може покривати судові витрати та можливі штрафи, що сприяє захисту фінансових інтересів суб'єктів страхування.

Рис. 3.2. Основні напрями розвитку екологічного страхування

Джерело: узагальнено на основі [8]

Подальший розвиток екологічного страхування в Україні має базуватися на вдосконаленні правової бази, створення інноваційних страхових продуктів, підвищенні довіри до страховиків та обізнаності суспільства щодо екологічних ризиків. Пріоритетним завданням у взаємовідносин є посилення довіри між стейкхолдерами ринку. Розв'язання даної проблеми перебуває у площині посилення комунікацій, здійснення освітніх заходів, спрямованих на підвищення культури споживання страхових послуг, а також зростання фінансової відповідальності природокористувачів за забруднення довкілля.

У правовому полі вважаємо за необхідне прийняття остаточної редакції Закону України «Про екологічне страхування». Доцільність прийняття даного законодавчого акту пов'язана з необхідністю функціонування механізму відшкодування збитків, спричинених реципієнтам довкілля (життю, здоров'ю та майну громадян), також сприяти екологізації суб'єктам підприємницької діяльності.

Впровадження Закону України «Про екологічне страхування» в повоєнний період є критично важливим для ефективного відновлення екосистем та інфраструктури, стимулювання економіки та забезпечення фінансової стабільності підприємств. Військові дії призводять до забруднення ґрунту, повітря і водних ресурсів, а також до руйнування біорізноманіття та інфраструктури через обстріли та вибухи. Наявні екологічні проблеми зумовлюють потребу у посиленні соціально-економічної та фінансової відповідальності суб'єктів господарювання за забруднення довкілля. Запровадження даного Закону сприятиме підвищенню довіри до страхових компаній та обізнаності громадян про важливість екологічної безпеки, забезпечуючи відповідальність усіх учасників та підтримку сталого розвитку.

Організація процесу екологічного страхування передбачає здійснення андеррайтингу ризиків. Складність даного процесу полягає у визначенні рівня ризику, пов'язаного з різними видами діяльності та їхнім впливом на навколишнє середовище; необхідності зібрання великої кількості даних про потенційні ризики, включаючи історичні дані про екологічні інциденти, географічні особливості, кліматичні умови та інші показники; визначення потенційних фінансових втрат для страхувальників у разі настання страхових подій; створенні математичних та статистичних моделей для прогнозування ймовірності настання екологічної катастрофи та оцінки їх можливих наслідків. Ці складнощі підкреслюють необхідність комплексного підходу до організації процесу екологічного страхування та важливість високої кваліфікації фахівців, залучених до андеррайтингу ризиків.

Ефективність екологічного страхування визначається не лише його наявністю, але й готовністю учасників страхування до укладення договорів. Одним із ключових мотиваційних чинників є фінансовий захист, який надає можливість захистити свої фінансові інтереси в разі екологічних подій та збитків, які можуть виникнути внаслідок екологічних катастроф. Крім того, соціальна відповідальність теж може стати мотивацією до укладання договору екологічного страхування. Багато компаній активно впроваджують стратегії

корпоративної соціальної відповідальності та вважають страхування як один із інструментів для підтримки сталого розвитку та збереження довкілля.

Повноцінне запровадження системи екологічного страхування потребує використання системи перестрахування ризиків. Це пов'язано з розподілом ризиків між кількома страховими компаніями, зменшуючи фінансовий тиск на окремі страхові організації. У разі великих збитків, пов'язаних з екологічними катастрофами, перестрахування може забезпечити додатковими фінансовими ресурсами для виплати компенсацій, тим самим допомагаючи зберегти фінансову стабільність страхових компаній.

Екологічне страхування є важливим інструментом для сприяння застосування інновацій. Розробка нових страхових послуг у цій сфері є не лише викликом, а й можливістю змінити підхід до екологічної відповідальності та стійкості. Це може включати в себе: 1) розвиток нових методів оцінки ризиків; 2) використання передових технологій для моніторингу та прогнозування екологічних збитків; 3) розробку гнучких та персоналізованих страхових продуктів, що враховують індивідуальні потреби та особливості клієнтів. Інноваційність у цій сфері може допомогти забезпечити більш ефективний та стійкий захист довкілля.

Висновки до розділу 3

Отже, екологічне страхування відіграє важливу роль у мінімізації екологічних, економічних, військових та політичних ризиків, забезпечуючи фінансову стабільність та соціальну відповідальність. Важливо наголосити на доцільності забезпечення співпраці між страховиками, страхувальниками, державними органами та місцевими громадами щодо розподілу ризиків та відповідальності у просторі й часі. Вагомими заходами для розвитку екологічного страхування в Україні є: удосконалення правової бази, розробка інноваційних страхових продуктів та підвищення обізнаності суспільства щодо екологічних ризиків. Також ефективність страхового процесу залежить від готовності учасників до укладення страхових договорів та перестрахуванню, щоб розподілити ризики між страховиками, зберігаючи фінансову стабільність страхових компаній.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити певні узагальнення та сформулювати наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що роль та значення екологічного страхування варто розглядати, як заходи, спрямовані на запобігання, подолання та зменшення негативних ризиків забруднення природного середовища та захист майнових інтересів третіх осіб у разі настання страхової події.

2. З'ясовано, що у багатьох високорозвинених країнах світу (США, країни ЄС, Японія та ін.) екологічне страхування здійснюється як у добровільній, так і в обов'язковій формах. Даний вид страхування розглядається як вимога фінансової стабільності та платоспроможності підприємства, що гарантує наявність і достатність відповідних коштів, які забезпечать відшкодування збитків, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища.

3. У процесі дослідження встановлено, що показники страхових платежів в Україні зі страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів та багажу за період 2021-2023 рр., зросли на 18%, а виплати зменшились на 59%. А показники страхування від вогню та стихійних явищ, вказують, що премії та виплати зменшились, зокрема премії на 23%, а виплати на 91%. Виявлена динаміка змін показників зумовлена кон'юктурними коливаннями ринкового середовища. Збільшення обсягів залучення страхових премій базується на підвищеному інтересі суспільства до видів страхування екологічного спрямування, а зменшення страхових виплат є наслідком ефективного управління ризиками та настанням меншої кількості страхових випадків.

4. Визначено, що комплексне впровадження системи страхування екологічних ризиків потребує вжиття послідовних заходів. Серед основних варто виділити: посилення довіри до страхування серед потенційних страхувальників, щодо можливостей нейтралізації екологічних ризиків; здійснення освітніх та комунікаційних заходів між стейкхолдерами ринку щодо активізації страхового процесу; удосконалення правового та інституціонального середовища в сфері

екологічного страхування; підвищення фінансово-економічної спроможності потенційних страхувальників щодо страхування екологічних ризиків, а також використання системи перестраховання ризиків.

5. Виявлено, що унікальність екологічного страхування полягає у спроможності поширити страховий захист на особисті, майнові інтереси громадян та юридичних осіб, а також третіх осіб (вигодонабувачів). Страхування покриває збитки завдані майну внаслідок техногенних або природних катастроф, забезпечуючи фінансову підтримку для матеріальних цінностей. Екологічне страхування, включає покриття медичних витрат на лікування захворювань, спричинених екологічними факторами, виплату компенсацій у разі смерті або тимчасової втрати працездатності. У випадку судових позовів з боку третіх осіб, екологічне страхування може покривати судові витрати та можливі штрафи, що сприяє захисту фінансових інтересів суб'єктів страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкін І. Л. Страхування екологічних ризиків (з практики США). Київ : Освіта, 2015. 88 с.
2. Андрієнко В. М., Коробко Р. В. Сутність та місце безпеки ринку страхових послуг в економічній безпеці держави. *Економіка та держава*. 2017. №5. С. 24-28.
3. Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Функції страхування як об'єкт фінансово-правового регулювання. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 3 (13). С. 163-168.
4. Братюк В. П. Концепція екологічного страхування як механізм захисту навколишнього природного середовища. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. №6 (192). С. 127-134.
5. Бунін С. В. Сучасний стан і тенденції світового ринку страхових послуг. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2017. Вип. 6. С. 15-19.
6. Вазінська В. Роль екологічного страхування в системі реалізації цілей сталого розвитку. *Студентські наукові читання: 2023: матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт Поліського національного університету*. С. 16-19.
7. Вазінська В. Сучасні тенденції розвитку екологічного страхування у міжнародному та національному вимірах. *Фінансове забезпечення економіки: матеріали VIII науково-практичної студентської конференції*. Поліський національний університет. 30 травня 2024 р. С. 108-111.
8. Віленчук О. М. Формування системи страхування екологічних ризиків : монографія / За ред. д.е.н., професора Є.І. Ходаківського. – Житомир: Полісся, 2007. 239 с.
9. Войнова Є. І. Ринок страхових послуг України і його позиціонування серед провідних страхових ринків світу. *Світ фінансів*. 2018. № 1(54). С.114-118.

10. Галушкіна Т.П., Афанасьєва О.О. Формування ринку екологічного страхування задля забезпечення національної екологічної безпеки. *Екологічні науки*. 2021. № 5(38). С. 42-52.
11. Галушак В. В. Особливості страхування екологічного ризику в Україні. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. №30. С. 36-40.
12. Дубовіч І.А., Васишин Х.Р. Сучасний стан ринку послуг екологічного страхування в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2010. №3 С. 200-204.
13. Екологічне страхування : веб-сайт. URL: <http://www.ueic.-com.ua> (дата звернення 29.04.2024)
14. Журавка О. С., Бухтіарова А. Г., Пахненко О. М. Страхування : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.
15. Журнал Insurance TOP №1(85)2022 - підсумки страхового ринку України за 12 місяців 2021 року. URL: https://forinsurer.com/insurancetop_85 (дата звернення 05.05.2024)
16. Журнал Insurance TOP №1(93)2023 - підсумки страхового ринку України за 2022 рік. URL: https://forinsurer.com/insurancetop_93 (дата звернення 05.05.2024)
17. Журнал Insurance TOP №1(97)2024 - підсумки страхового ринку України за 2023 рік. URL: https://forinsurer.com/insurancetop_97 (дата звернення 05.05.2024)
18. Іванова Є. Правове регулювання страхування позадоговірної відповідальності: загальні питання. *Страхове право*. 2018. № 2. С. 3.
19. Клименко Н., Соболев Р. Тенденції розвитку екологічного страхування в умовах децентралізації влади та управління. Публічне управління XXI століття: портал можливостей : зб. тез XX Міжнар. наук. конгресу. 2020. С. 309-312.
20. Король С. Екологічне страхування: виклики сьогодення і стратегічні орієнтири розвитку. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 118-124.

21. Криворучкіна О.В. Проєкт Закону України «Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку». 2021. № 6018-2. Офіційний сайт Верховної Ради України.URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72893 (дата звернення 21.05.2024).
22. Луньова Т. С. Соціально-економічна безпека регіону: методичні підходи до оцінювання та забезпечення. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2022. №1-2. С. 47-54
23. Моткін Г.А. Основи екологічного страхування. – М.: Наука, 2000. – 192 с.
24. Мусієнко М. М., Серебряков В. В., Брайон О. В. Екологія: тлумачний словник. Київ : Либідь, 2004. 376 с.
25. Оглобліна В. О. Сіліна І. В. Проблеми та перспективи впровадження екологічного страхування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 180–184.
26. Олещенко І. Проблеми правового регулювання екологічного страхування в Україні. *Екологічне право*. 2016. №10. С. 83-86.
27. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. Страхування : навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2020. 252 с.
28. Пашнеєва В.А. Обов'язкове екологічне страхування: проблеми сучасного законодавства. *Європейські перспективи*. 2012. № 2. С. 228–231.
29. Похилько С. В. Аналіз стану та необхідність використання міжнародного досвіду екологічного страхування в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 5 (10). с. 96–102.
30. Про страхування. Закон України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.04.2024 р.)
31. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> (дата звернення 05.05.2024)

32. Рогач С.М. Екологічне страхування як інституційна форма економічних відносин. *Європейські перспективи*. 2014. № 5. С. 18–23.
33. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363 «Про схвалення стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року».
34. Романовська Ю. А., Гаврилюк О. Р. Роль страхування в забезпеченні соціальної безпеки. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 41. С. 290-296.
35. Ромашко О. М., Крихівська Н. О. Теоретичні аспекти екологічного страхування. *Науковий вісник ІФНТУНГ*. 2022. №1 (25). С. 183-190.
36. Самошкіна І. Д., Ждек В. М. Розвиток екологічного страхування в умовах нестабільної економіки. *Молодий вчений*. 2023. №3. С. 115-119.
37. Соболенко В.В., Сокольська І.О. Екологічне страхування: міжнародна практика та перспективи застосування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №5 С. 134-136.
38. Степичева С. Інструмент еколого-економічного механізму. *Страхове ревію*. 2016. № 12. С. 3.
39. Тюрюканов А., Шевчук А. Захист від шкідливих впливів. *Страхове ревію*. 2018. № 5. С. 30.
40. Штепа С.С. Проект Закону України «Про екологічне страхування». 2021. № 6018-1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72892 (дата звернення 21.05.2024).